

แนวทางการพัฒนาศักยภาพปราชญ์ชาวบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน
ตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
The Development Guidelines on Local Wisdom Scholar for Promote
Community-Based Tourism at Rong Wua Daeng San Kamphaeng
Chiang Mai Province

ชนิษฐา ใจเป็ง

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยวและบริการ มหาวิทยาลัยคริสเตียน

E-mail: peeup@hotmail.com

ชัย พิศแสง

ผู้ใหญ่บ้าน และประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หมู่ที่ 7 ตำบลร่องวัวแดง

Chanistha Jaipeng

Lecturer of Tourism and Hospitality Management,

Christian University of Thailand

Chai Pitsawaeng

Village Headman and Village Health Volunteer Moo 7 Rongwuadaeng

(Received: November 5, 2021; Revised: November 21, 2021; Accepted: November 30, 2021)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบทบาทปราชญ์ชาวบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) ศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้มแข็งในชุมชน และ 3) เสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพปราชญ์ชาวบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน ตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ผสมผสาน ระหว่างการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น พระสงฆ์ ตัวแทนสถานศึกษาในตำบล และประชาชนในชุมชนที่มีบทบาทร่วมเรียนรู้และ แบ่งปันข้อมูลกับปราชญ์ชาวบ้าน รวมจำนวน 75 รูป/คน การวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล เป็น รูปแบบเชิงพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) บทบาทปราชญ์ชาวบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดย ชุมชนในตำบลร่องวัวแดง พบว่า มี 5 ประเด็นหลัก คือ (1) เป็นคลังความรู้ทางสังคม (2) เป็นผู้นำทาง วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน (3) เป็นผู้สืบทอดและถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชน (4) เป็นผู้สร้าง นวัตกรรมจากภูมิปัญญา และ (5) เป็นผู้มีบทบาทในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนใน

ด้านคติ ความเชื่อ หลักปฏิบัติ ด้านประเพณี พิธีกรรม ด้านการดำรงชีพ และโภชนาการพื้นบ้าน ด้านการดูแลสุขภาพพื้นบ้าน ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน และด้านบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ 2) กระบวนการกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากการบรรยาย บอกเล่าด้วยวาจา การสาธิต การปฏิบัติจริง การใช้สื่อเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง การถ่ายทอดผ่านการแสดงพื้นบ้าน และประเพณีในท้องถิ่น รวมถึงการบันทึกองค์ความรู้ไว้ในตำรา หรือสมุด และ 3) แนวทางในการพัฒนาศักยภาพปราชญ์ชาวบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ (1) การพัฒนาศักยภาพด้านทักษะ (2) การพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ (3) การพัฒนาศักยภาพด้านบุคลิกภาพ

คำสำคัญ: ปราชญ์ชาวบ้าน การท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลร้องวัวแดง

Abstract

The purposes of this study were; 1) to study the context of local scholars to promote Community-based Tourism, 2) to study the process of local scholars in transferring local wisdom to strengthen communities, and 3) to give a guideline for the potential development of local scholars to promote Community-based Tourism at Rong Wua Daeng San Kamphaeng Chiang Mai Province. This study was a qualitative method integrated with a documentary, focus group discussions, and an in-depth interview method. The population of this research was purposely selected consisting of local scholars, community leaders, monks, government representatives, students, and people with a grand amount of 75 people. Data analysis using descriptive statistics and then presented with descriptive writing. The results revealed that; 1) context of local scholars for promoting Community-based Tourism at Rong Wua Daeng was found that there were 5 main points: (1) a social knowledge source; (2) a cultural leader and the way of life in the community; (3) a transferring knowledge to the community; (4) being an innovator from wisdom, and (5) a role player in the community's strengthening process in terms of beliefs, practices, traditions, rituals, livelihoods and folk nutrition, folk health care, folk technology, and biodiversity management, 2) the process of transferring wisdom with lectures oral telling, demonstrations, real practice, the use of media for the self-learning process, the transmission through folk performances and local traditions including recording the

body of knowledge in textbooks, and 3) guidelines for developing the potential of local philosophers in promoting community-based tourism in Rong Wua Daeng Sub-district, San Kamphaeng District Chiang Mai Province (1) Skill Potential Development (2) Knowledge Potential Development (3) Personality Potential Development.

Keywords: local scholars, community-based tourism, Rong Wua Daeng

บทนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทยมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การท่องเที่ยวบรรลุเป้าหมายของการสร้างรายได้ แต่ในบางพื้นที่ยังไม่บรรลุเป้าหมาย การกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยส่วนใหญ่ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเป็นผู้ประกอบการท่องเที่ยวภาคเอกชนที่ไม่ใช่คนในชุมชนที่นักท่องเที่ยวเข้าไปใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมของชุมชน โดยชุมชนไม่ได้รับประโยชน์ทางตรงกันข้ามชุมชนได้รับผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว (อรลัษชา ศิวรักษ์ และคณะ, 2559: 3) การจัดการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศโดยคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์ เพื่อให้ชุมชนเป็นผู้รับประโยชน์สูงสุดที่เกิดจากการท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชน และสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านในท้องถิ่นกับผู้มาเยือน รวมถึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนา และส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว (วีระพล ทองมา, 2559) สอดคล้องกับ พงนา สวนศรี (2546) ที่ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน และ สิ้นธุ์ สโรบล (2549) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง ทางเลือกในการจัดการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามากำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิดที่ว่า ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่อยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ มาใช้เป็นต้นทุน หรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม

การจัดการตนเองของชุมชนเกี่ยวข้องกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างการเรียนรู้ในชุมชนว่าตนเองคือใคร มีศักยภาพอย่างไร และจะก้าวเดินไปอย่างไรเพื่อให้เกิดความมั่นคง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ฐานเดิมที่ตอบโจทย์ในการแก้ปัญหาของชุมชนตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ประชาชนชาวบ้านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ฯลฯ อีกทั้งการรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาในการบูรณาการกับวิทยาการต่าง ๆ เพื่อ

พัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ โดยการส่งเสริมให้ชาวบ้านในชุมชนมีส่วนร่วมในการนำประสบการณ์ความรู้ ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาสังคมและการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในอนาคต บทบาทปราชญ์ชาวบ้านจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการตนเองของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และยืนหยัดอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก (อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ และคณะ, 2561: 220)

ปราชญ์ชาวบ้าน จึงมีบทบาทสำคัญในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเป็นผู้ที่นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดข้อมูล ความรู้ ประสบการณ์ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนของตนเองร่วมกับการจัดการทรัพยากรที่มีอย่างเป็นระบบและเกิดความยั่งยืนด้วยการเรียนรู้และฝึกตนเองให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชน กระตุ้นปลูกฝังให้เกิดเป็นอัตลักษณ์และวัฒนธรรมที่ดีงามในชุมชน นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข นำมาซึ่งความเจริญของชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นด้วยวิธีการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านที่หลากหลาย ยังสามารถสร้างรายได้ในรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนให้แก่ชุมชนในท้องถิ่นนั้นโดยมีรูปแบบการจัดการที่ดี เหมาะสมซึ่งประเทศไทยมีทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว และมีองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นจำนวนมาก ตำบลร่องวัวแดงเป็นตำบลหนึ่งในสิบตำบลของอำเภอสันกำแพง ซึ่งเป็นอีกชุมชนที่ยังคงความเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน ทรัพยากรมีความอุดมสมบูรณ์ คณะผู้วิจัยได้ตระหนักและเห็นความสำคัญ ตลอดทั้งความจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพปราชญ์ชาวบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ในฐานะที่เป็นกลไกหรือภาคีการพัฒนาประเทศที่สำคัญ เนื่องจากเป็นผู้มีประสบการณ์ชีวิตในการดำรงชีพสามารถสร้างสรรค์และพัฒนาเป็นต้นแบบการดำรงชีพเป็นรูปธรรม มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ไปสู่บุคคลอื่น มีความสามารถเชื่อมโยงความรู้ไปสู่บุคคล ชุมชน และท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ที่ส่งผลต่อการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดศักยภาพในกระบวนการเรียนรู้จากปราชญ์ท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในตำบลร่องวัวแดงอย่างแท้จริง อีกทั้งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้กับปราชญ์ชาวบ้านในตำบลอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาทปราชญ์ชาวบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้มแข็งในชุมชนในตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนาศักยภาพปราชญ์ชาวบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะบทบาทปราชญ์ชาวบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ โดยผลจากการศึกษาจะนำมากำหนดแนวทางในการสร้างกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้มแข็งในชุมชนในตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลร่องวัวแดง ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 10 คน ผู้นำท้องถิ่นในตำบลร่องวัวแดง จำนวน 25 คน พระสงฆ์ จำนวน 7 รูป ตัวแทนสถานศึกษาในตำบลจำนวน 3 คน และประชาชนในชุมชนที่มีบทบาทร่วมเรียนรู้และแบ่งปันข้อมูลกับปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 30 คน รวมจำนวน 75 คน ทั้งนี้ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ทั้งหมดมีภูมิลำเนาและอาศัยในตำบลร่องวัวแดง มากกว่า 20 ปีขึ้นไป

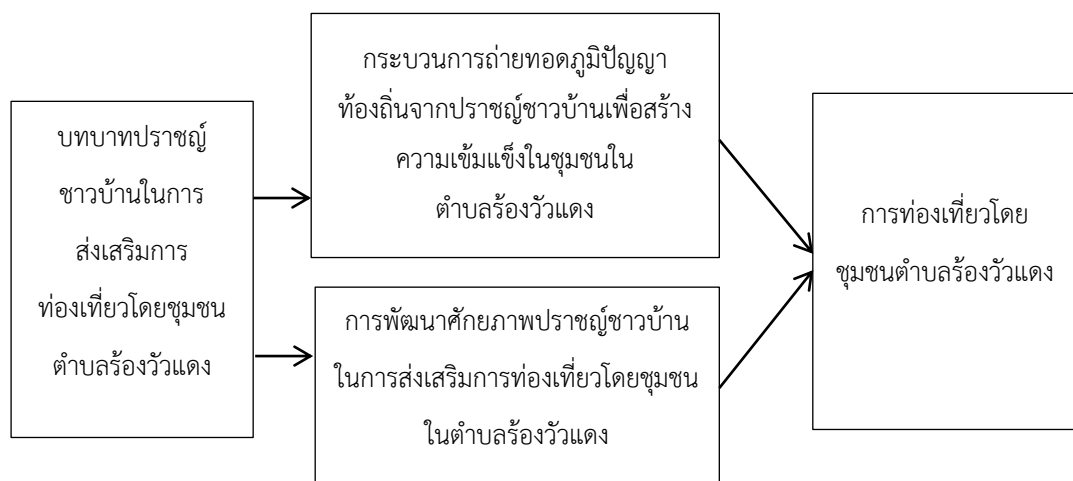
ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย 1 ตุลาคม 2563–30 กันยายน 2564 รวมระยะเวลา 12 เดือน

ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ชุมชนในตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งมีระเบียบวิธีการวิจัย ดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

1. แบบบันทึกภาคสนาม เป็นแบบบันทึกสภาพแวดล้อมและบริบทที่เกี่ยวข้องขณะสัมภาษณ์ และการสำรวจชุมชนเพื่อศึกษาลักษณะทางกายภาพของชุมชน องค์ประกอบพื้นฐานต่าง ๆ ของชุมชน รวมถึงการสังเกตโดยการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนและการสังเกตโดยไม่เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน
2. แบบสัมภาษณ์ โดยกำหนดโครงสร้างและเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการศึกษา และได้ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์ในการวิจัย ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบความเหมาะสมของสำนวนภาษาและความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามตัวแปร (The Index of Item-Objective Congruence: IOC) เพื่อหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและเชื่อถือได้ และเพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ โดยการหาข้อมูลจากหลายฝ่ายหรือใช้วิธีการหลายวิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นเดียวกัน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลจาก

1. การสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 75 คน ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบรายบุคคลแบบเผชิญหน้า โดยผู้วิจัยจะนัดกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อเข้าไปสัมภาษณ์โดยมีการขออนุญาตอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการตามความสะดวก ทั้งนี้ได้มีการกำหนดวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียงร่วมกับแบบบันทึกภาคสนาม
2. การจดบันทึก โดยการบันทึกภาคสนามผู้วิจัยจะทำการบันทึกในแบบบันทึกภาคสนามทั้งในขณะที่เก็บข้อมูลและการบันทึกข้อมูลจากการสังเกตในขณะสัมภาษณ์
3. การสังเกต โดยใช้ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือ การที่ผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมร่วมกับกลุ่มคนในชุมชน มีการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนผ่านกระบวนการสามชั้น คือ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก เพื่อให้ได้ข้อมูลจริงจากผู้ถูกสังเกต และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือ การที่ผู้วิจัยเฝ้าสังเกตอยู่ภายนอกไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ชุมชนกระทำอยู่ โดยทั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการสังเกตตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และจดบันทึกในแบบบันทึกภาคสนาม

ข้อมูลทฤษฎีภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลจาก

การเก็บข้อมูลทฤษฎีภูมิมาจากการค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยและบทความทางวิชาการ ตำรา เอกสาร วารสาร รวมทั้งเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับตำบลร้องวัวแดงจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์เชิงเนื้อหาให้ครอบคลุมทุกมิติและเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้วางกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ผู้วิจัยนำข้อมูลจากเอกสารซึ่งประกอบด้วย แนวคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยและบทความทางวิชาการ ตำรา เอกสาร วารสาร รวมทั้งเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis)
2. ข้อมูลจากภาคสนาม จากการสัมภาษณ์ การสำรวจ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยการวิเคราะห์ข้อมูลได้ทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูล โดยการเก็บข้อมูลจะอาศัยประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการประมวลผล และวิเคราะห์ภาพรวม หากพบว่าข้อมูลหรือประเด็นใดข้อมูลยังไม่ชัดเจน ผู้วิจัยจะใช้วิธีการตรวจสอบเนื้อหาที่มีอยู่เป็นเบื้องต้น หรือมีการสัมภาษณ์ หรือเก็บข้อมูลภาคสนามเพิ่มเติมอีกครั้ง
3. การตรวจสอบข้อมูล โดยทำการตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนสมบูรณ์ และแยกประเภทข้อมูลให้เรียบร้อย เพื่อให้ได้ข้อมูลรายละเอียดข้อเท็จจริงของความคิดเห็น และข้อเสนอแนะของผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้อง จัดหมวดหมู่และวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ และการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมาเขียนรายงานการวิจัยในเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาทบทวนปราชญ์ชาวบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลร้องวัวแดง จำนวน 75 คน เพศชาย 44 คน ร้อยละ 58.67 เพศหญิง 31 คน ร้อยละ 41.33 พบว่าปราชญ์ชาวบ้านเป็นกลไกหลักที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดและสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมในการอนุรักษ์พัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งเพราะเป็นผู้นำในการนำภูมิปัญญาที่ชาวบ้านคิดค้นได้เองนำมาใช้และแก้ปัญหาซึ่งเป็นเทคนิคและวิธีการที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ชาวบ้านคิดค้นเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่อย่างเหมาะสม ซึ่งได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบและปัจจัยหลักในการจัดการให้ตำบลร้องวัวแดงเป็นหมู่บ้าน

ท้องถิ่นตามวิถีชุมชนที่สมบูรณ์แบบ และเกิดการอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเดิมของท้องถิ่นไว้อย่างยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ด้านบทบาทไว้ดังนี้

1.1 ด้านคติ ความเชื่อ หลักปฏิบัติ

พระครูธรรมโกศล (ครูบาทหลวงอินเหลา สุจิตโต อุทธยอด) อดีตเจ้าอาวาสวัด และอดีตเจ้าคณะอำเภอสันกำแพง ที่มรณภาพไป ซึ่งเป็นเกจิดังในล้านนา อีกทั้งยังเป็นคนในพื้นที่บ้านร่องวัวแดงแห่งนี้โดยกำเนิด เป็นพระนักพัฒนา วัดได้รับรางวัลพระพัฒนามาตลอด และยังเป็นพระเถระชั้นผู้ใหญ่อีกรูปที่ได้รับความเลื่อมใสศรัทธาจากพุทธศาสนิกชน เป็นต้นแบบของการทำความดีเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และยังได้มีการบันทึกหลักคำสอนและแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้สอดคล้องกับพระครูวิมลญาณประยุต (ดร.) เจ้าอาวาสวัดร่องวัวแดง เจ้าคณะอำเภอสันกำแพง ที่ได้กล่าวไว้ว่า พระเป็นผู้นำท้องถิ่นที่ชุมชนได้ให้บทบาทสำคัญในการปฏิบัติโดยยึดถือตามคติ ความเชื่อ และหลักปฏิบัติที่ได้ถ่ายทอดมา (พระครูวิมลญาณประยุต, 2564) ซึ่งนอกจากอดีตเจ้าอาวาสวัดร่องวัวแดงแล้ว ยังมีอดีตเจ้าอาวาสวัดน้ำจ้ำ และวัดม่วงเขียวที่ถือว่าเป็นปราชญ์ชุมชนในด้านคติ ความเชื่อ หลักปฏิบัติอีกด้วย สอดคล้องกับคำสัมภาษณ์ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลร่องวัวแดงที่ว่า วัดเปรียบเสมือนหน่วยย่อยที่เข้าถึงชุมชนและมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้ใกล้ชิดที่สุด เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้นำองค์กรหรือผู้บริหารสูงสุดของวัด มีส่วนสำคัญในการผลักดันและพัฒนาความสัมพันธ์อันดีภายในวัดเพื่อให้พระสงฆ์ซึ่งเป็นสมาชิกในวัดนั้น รักษาพระธรรมวินัยเป็นแบบอย่างที่ดี รวมถึงทำงานร่วมกันให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่สถาบันพุทธศาสนากำหนดไว้

1.2 ด้านประเพณี พิธีกรรม

“หอพิพิธภัณฑสถานน้ำจ้ำ” จัดแสดงโบราณวัตถุ และสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดจนเก็บรักษาคัมภีร์ใบลานและพัชราจารย์หนึ่ง ทั้งที่เป็นของวัดน้ำจ้ำมาแต่เดิม และได้รับการบริจาคจากศรัทธาประชาชนทั่วไป เพื่อให้เป็นศูนย์เรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชุมชนแก่ผู้สนใจทั่วไปได้เยี่ยมชม อีกทั้งยังมีปราชญ์ท้องถิ่นและผู้ที่มีความสำคัญต่อการอนุรักษ์และเผยแพร่องค์ความรู้โบราณ มีการเปิดสอนวิชาอักษรธรรมล้านนาแก่เยาวชนที่สนใจ ตลอดจนมีศรัทธาชาวบ้านทั้งหญิงชายมาช่วยกันดูแลและทำความสะอาดศาสนสถาน อาคารพิพิธภัณฑสถาน และบริเวณวัดเป็นประจำ ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาและศึกษาเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมของท้องถิ่น ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของคัมภีร์ใบลานที่บรรพบุรุษได้สร้างถวายเพื่อเป็นพุทธบูชา สืบทอดคำสอนทางศาสนา และภูมิปัญญาให้ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน (พระครูพิศาลเจติยารักษ์, 2564)

และถ้าพูดถึงคำว่า ‘ป่าช้า’ ชาวบ้านร่องวัวแดงต้องนึกถึงชายชราที่ชื่อว่า ลุงตาล ไชยวัง หรือที่คนในชุมชนเขตอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เรียกว่า ‘หมอตาล’ กับหน้าที่ตำแหน่งแพทย์ประจำตำบลร่องวัวแดง แม้ว่าหน้าที่ที่ลุงตาลทำนั้นไม่ได้ทำหน้าที่ตรวจรักษาคนไข้ หากแต่งงานของลุงตาลนั้นก็คือการทำหน้าที่เกี่ยวกับการจัดการเมื่อมีคนตายเกิดขึ้น หรือที่เรียกง่าย ๆ ว่า ‘สัปเหร่อ’ ประจำ

ตำบลนั่นเอง ลุงตาลไม่ได้มีหน้าที่จัดการเกี่ยวกับศพอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่ลุงตาลยังมีการบริการ ฉีดยาให้กับศพ มีโลงศพให้เลือกหลากหลายขนาด มีอุปกรณ์การจัดงานศพแบบครบครัน บริการเผา ศพให้เสร็จสิ้นหลังพิธีกรรม บริการเก็บกระดูกหลังการเผา ไล่ไปจนถึงส่งดวงวิญญาณขึ้นสู่สรวงสวรรค์ เป็นการบริการแบบครบวงจรแทบจะทุกอย่างและหาไม่ได้ง่าย ๆ นัก (ไกรสร มหาวรรณ, 2564) อาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพที่ไม่มีใครใฝ่ฝันอยากจะเป็น หรือถ้าจะพูดถึงก็จะนึกถึงในอันดับท้าย ๆ แต่ในความเป็นจริงแล้วคนที่ทำหน้าที่สัปเหร่อนั้นกลับทำหน้าที่และบทบาทอะไรมากมายให้กับชุมชนที่ตัวเองอยู่ นอกจากการจัดการเรื่องเกี่ยวกับศพอย่างเดียว มีความเชื่อและพิธีกรรมที่น่าสนใจและน่าศึกษาอีกด้วยซึ่งถือได้ว่าเป็นปราชญ์ชุมชนในด้านพิธีกรรมที่มีความสำคัญในตำบลร้องวัวแดง

1.3 ด้านการดำรงชีพ และโภชนาการพื้นบ้าน

ในตำบลร้องวัวแดงมีปราชญ์ชาวบ้านและผู้รู้เกี่ยวกับการปรุงอาหารพื้นบ้าน การถนอมอาหาร การหาปลา ด้านการเพาะเห็ดและการหาเห็ดป่า รวมถึงการหาอาหารจากป่า เช่น สัตว์ แมลง ผักผลไม้ ที่ใช้ในการดำรงชีพ และโภชนาการพื้นบ้าน ที่ได้มีการถ่ายทอดและรวมกลุ่มเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน อาทิ กลุ่มทำน้ำพริกตาแดง ซึ่งปัจจุบันเป็นสินค้าโอท็อปประจำตำบล โดยมีประธานกลุ่มคือ นางอากร ดู่แสง ที่ได้กล่าวไว้ว่า กลุ่มทำน้ำพริกตาแดง เป็นการรวมกลุ่มและอนุรักษ์อาหารพื้นบ้านที่มีต้นตำรับเฉพาะถิ่นเอาไว้ (อากร ดู่แสง, 2564) ทั้งนี้ในตำบลยังมีอาหารพื้นเมืองหลากหลายเมนู อาทิ หลามปลากระบอกไม้ไผ่ จอผักกาด แกงแค แกงโฮะ หอหนึ่ง หรืออาหารเหนียวอดนิยมนอย่างข้าวซอยและขนมจีนน้ำเงี้ยว ที่ยังคงใช้วัตถุดิบและสูตรที่เป็นต้นตำรับที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดร้องวัวแดงศรีจันทร์วิทยาคารได้รับข้อมูลเพิ่มเติมว่า สารอาหารที่พบมากในผักพื้นบ้านและผักทั่วไปมีหลายชนิด ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ แร่ธาตุและวิตามินต่าง ๆ ซึ่งมีประโยชน์ต่อร่างกายของคนเรามาก คือ ช่วยให้อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายทำงานได้ตามปกติ นอกจากให้คุณค่าทางโภชนาการแล้ว ผักพื้นบ้านยังให้กากใยอาหาร ซึ่งจะดูดซับไขมันทำให้ไขมันดูดซึมเข้าสู่ร่างกายน้อย จึงทำให้ลดระดับไขมันในเลือดได้ โยอาหารยังช่วยขับถ่ายไม่ให้ท้องผูก ช่วยให้การเคลื่อนไหวของลำไส้ดีขึ้น ป้องกันไม่ให้เกิดโรคริดสีดวงทวาร ท้องผูกเรื้อรัง ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดมะเร็งลำไส้ใหญ่ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านในด้านการดำรงชีพ และโภชนาการพื้นบ้านมีความสำคัญอย่างยิ่งในชุมชน (สมบูรณ์ พองนวล, 2564)

1.4 ด้านการดูแลสุขภาพพื้นบ้าน

ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพนับเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อที่ท้องถิ่นได้สั่งสมและสืบทอดต่อกันมา โดยเรียนรู้มาจากรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย สู่รุ่นลูก หลาน และญาติพี่น้อง โดยผ่านวิธีการหลายอย่าง เช่น การอนุรักษ์ พื้นฟูการประยุกต์ และการสร้างใหม่ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบัน ตำบลร้องวัวแดงมีการนำความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน

ในการใช้สมุนไพรท้องถิ่นในการดูแลสุขภาพเบื้องต้น อาทิ การบำบัดและดูแลข้อเข่าเสื่อมเบื้องต้น รวมถึงการจัดทำสมุนไพรด้วยผงทองแดงในการประคบข้อเข่าเสื่อมเบื้องต้น และยังมีการเสริมสร้างกล้ามเนื้อด้วยกะลาหยีเพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุมีกล้ามเนื้อที่แข็งแรง ช่วยป้องกันการหกล้มในกลุ่มของผู้สูงอายุ ซึ่งนางอรุณี พิศแสง ได้กล่าวว่า ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านในการดูแลสุขภาพพื้นบ้านเป็นการดูแลรักษาและบำบัดเบื้องต้นเท่านั้น (อรุณี พิศแสง, 2564) ทั้งนี้ในตำบลร้องวัวแดงได้มีการจัดตั้งกลุ่มร่ว่งย่อนยุค ซึ่งมีร้อยตำรวจตรี รักษาดี อินทรี เป็นผู้ถ่ายทอดกิจกรรมร่ว่งย่อนยุคให้แก่คนในชุมชนและตำบลใกล้เคียง นับว่าเป็นการส่งเสริมสุขภาพของคนในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

1.5 ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน

เทคโนโลยีพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาการเกษตร นำโดย นายบุญทรง ยุติธรรม อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 4 มีภูมิปัญญาด้านเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตน้ำส้มควันไม้และการผลิตปุ๋ยชีวภาพ ในปัจจุบันได้มีการจัดตั้งเป็นศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลร้องวัวแดง ได้รับความสนใจจากสถาบันการศึกษาและชุมชนต่าง ๆ ในการเข้ามาศึกษาดูงาน ซึ่งมีฐานการเรียนรู้รวม 11 ฐาน ได้แก่ 1. การเลี้ยงปลาในกระชัง 2. การผลิตน้ำส้มควันไม้ 3. การปลูกข้าวอินทรีย์ (ข้าวนาโยน) 4. การผลิตปุ๋ยอินทรีย์สูตรพระราชทานและปุ๋ยชีวภาพ 5. การเลี้ยงหมูหลุม 6. การปลูกผัก พืชสมุนไพรอินทรีย์ 7. การผลิตน้ำยาอเนกประสงค์ 8. การผลิตแก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์ 9. การแปรรูปผลิตภัณฑ์การเกษตร 10. การปลูกไม้ผลผสมผสาน และ 11. การเลี้ยงกบในบ่อซีเมนต์ เป็นการเรียนรู้ผ่านแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ให้เกษตรกรและผู้สนใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเองได้จริง ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่าเทคโนโลยีพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถนำมาปรับใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในชุมชนได้เป็นอย่างดี (โอฬาร อินทนนท์, 2564)

1.6 ด้านบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ

ผลิตภัณฑ์ของตำบลร้องวัวแดงส่วนใหญ่เป็นสินค้าแปรรูปข้าวและหัตถกรรม อีกทั้งยังมีแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทางการเกษตร คือ ป่าดงปงไหว ตั้งอยู่ระหว่างหมู่บ้านม่วงเขียวและบ้านป่าดง และยังมีแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน อาทิ วัดร้องวัวแดง วัดม่วงเขียว วัดน้ำจำ วัดพระธาตุคอยน้อย กู่ลัวะ และยังมีศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการได้ร่วมทำกิจกรรมไปกับปราชญ์ชุมชนบ้านน้ำจำ ในการฝึกศิลปะการต่อสู้ด้วยมือเปล่า รำมวยไทย ฟ้อนเจิง ตีกลองปฐา ทำขนมพื้นบ้าน ทำผ้ามัดย้อม และการทำนาในสมัยโบราณโดยใช้ควายอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีเรียนรู้การทำหัวสัตว์ด้วยการปั้น แกะสลัก เรียนรู้การทำผ้ามัดย้อม เรียนรู้การเย็บกระเป๋ากว่า รวบรวมถึงการแสดงตีกลองสะบัดชัย กลองมอชิง ฟ้อนดาบ ฟ้อนเจิง ฟ้อนนกกิงกะหล่า ฟ้อนโต ที่สำคัญยังมีการถ่ายทอดความรู้จากกลุ่มผู้สูงอายุในการทำบายศรีสู่ขวัญ หมากสุม หมากเบ็ง ตัดช่อตัดตุง

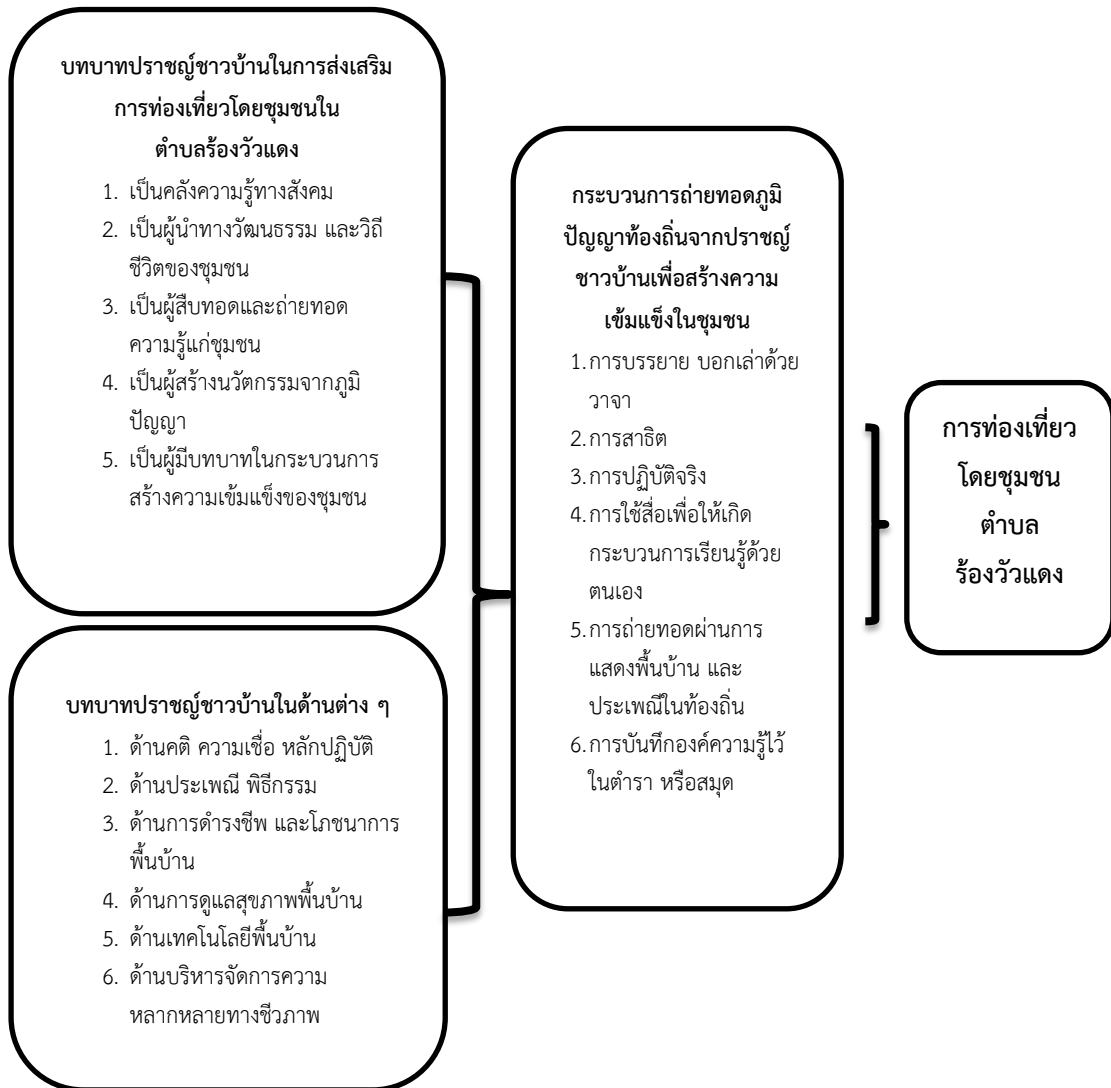
การจัดการองค์ความรู้ในตำบลร้องวัวแดงในประเด็นด้านการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีประเด็นที่จะมีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ต่าง ๆ ผ่านโครงการแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ โดยใช้วิทยากรในชุมชนที่เป็นกลุ่มผู้นำในศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรของตำบลร่องวัวแดงทั้งสิ้น ซึ่งองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ได้ถูกถ่ายทอดผ่านโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ ประกอบไปด้วย การทำจักสานจากหญ้าแฝก การผลิตน้ำส้มควันไม้ การผลิตแชมพูโลชั่น และน้ำยาล้างจาน การเพาะเห็ดนางฟ้า การเพาะเลี้ยงปลาไนล์ การเพาะเลี้ยงกบเมือง การเลี้ยงหมูหลุม การผลิตปุ๋ยหมักโดยใช้สารเร่งซูเปอร์ พด.1 และการผลิตแก๊สชีวภาพ จากการสัมภาษณ์พบว่า การถ่ายทอดแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ต่าง ๆ ผ่านโครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยใช้วิทยากรในชุมชนที่เป็นกลุ่มผู้นำนั้นส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เนื่องด้วยปัญหาที่พบในพื้นที่ และวิธีการแก้ไขปัญหาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง (ทรงกต แสงกันทะ, 2564)

2. ผลการศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้มแข็งในชุมชนในตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ภูมิปัญญาจัดเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญยิ่งของมนุษย์ สิ่งดังกล่าวสั่งสมงอกงามขึ้นจากความรอบรู้ ประสบการณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่ความรู้เฉพาะเรื่อง แต่เป็นความรู้ที่เป็นองค์รวม ซึ่งรวบรวมความรู้ต่าง ๆ ให้มาสัมพันธ์กันจนทำให้เกิดมิติรอบด้าน ภูมิปัญญาจะสะท้อนความคิด ความเชื่อ ซึ่งจะเห็นได้จากกฎเกณฑ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว คนในชุมชน ท้องถิ่น และจารีตประเพณีต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานการดำรงชีวิตของกลุ่มชนที่สำคัญยิ่ง ทั้งนี้เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสรรพวิชาความรู้ทั้งหมดที่ชุมชนท้องถิ่นใช้แก้ปัญหา โดยอาศัยความรู้ที่มีการสั่งสม มีการประยุกต์ใช้มายาวนาน หรือความรู้ที่ชุมชนท้องถิ่นรับมาจากภายนอก ล้วนแต่เป็นความรู้ที่ผ่านการพิสูจน์มาแล้วว่าเป็นประโยชน์ในการเลี้ยงชีพ หรือประโยชน์ด้านอื่น ๆ ในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน

กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้มแข็งในชุมชนในตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ เริ่มต้นจากบทบาทปราชญ์ชาวบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และบทบาทปราชญ์ชาวบ้านในด้านต่าง ๆ ไปสู่กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้านเพื่อสร้างความเข้มแข็งในชุมชน ส่งผลให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนดังนี้

ภาพที่ 2 กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้าน

3. แนวทางในการพัฒนาศักยภาพปราชญ์ชาวบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

การพัฒนาศักยภาพปราชญ์ชาวบ้าน คือ กระบวนการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคลากร ทั้งในด้านความคิดเห็นที่มีต่องานและผลของการปฏิบัติงานของบุคลากรให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิมโดยพัฒนาในแต่ละด้านขององค์ประกอบศักยภาพบุคลากร ซึ่งเกิดจากพรสวรรค์ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด ประสบการณ์การทำงาน รวมไปถึงการฝึกอบรมและการพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในทุก ๆ ด้าน การพัฒนาบุคลากรจึงเป็นการช่วยให้บุคลากรได้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการทำงานควบคู่กันไป โดยการให้ความรู้ การฝึกอบรม หรือการเสริมสร้าง

ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติซึ่งจะช่วยให้บุคลากรนั้น ๆ มีขีดความสามารถในการปฏิบัติงานสูงขึ้น คณะผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพปราชญ์ชาวบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ โดยนำเสนอเป็น 3 แนวทาง ดังต่อไปนี้

แนวทางที่ 1 การพัฒนาศักยภาพด้านทักษะ โดยควรเร่งพัฒนาศักยภาพของปราชญ์ชาวบ้านในด้านทักษะโดยเฉพาะทักษะการเตรียมความพร้อมของปราชญ์ชาวบ้านในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับกฎ/วัฒนธรรม การสร้างบรรยากาศในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับนักท่องเที่ยว รวมถึงทักษะการบริการจัดการเวลาที่เหมาะสม ทักษะในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เป็นต้น โดยอาจจะมีการจัดโครงการฝึกอบรมทักษะการปฏิบัติงานของปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อให้ปราชญ์ชาวบ้านมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อเปิดมุมมองใหม่ในการเล่าเรื่องอย่างสร้างสรรค์ และเพิ่มดีกรีความเป็นมรดกเทศกในบทบาทของปราชญ์ชุมชน ที่มีคุณภาพซึ่งก่อให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ รุจิรา พลแพงขัว และคณะ (2561) ที่พบว่า จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ประกอบการหรือผู้บริหารในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการได้เสนอแนะแนวทางการพัฒนาบุคลากรด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการในจังหวัดอุดรธานี คือ ควรยกระดับทักษะการให้บริการ (Service Mind) ให้ได้มาตรฐานสากลและเป็นที่ประทับใจ

แนวทางที่ 2 การพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า ในส่วนของปราชญ์ชาวบ้านเองมีความต้องการในการทบทวนความรู้ แสวงหาความรู้ และพัฒนาตนเองอยู่ในระดับสูง เนื่องด้วยตามปกติเป็นการถ่ายทอดสู่ชุมชนสู่ผู้สนใจกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้น แต่หากเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนก็ต้องมีการนำเสนอและถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นทางการมากขึ้น

แนวทางที่ 3 การพัฒนาศักยภาพด้านบุคลิกภาพ จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าควรพัฒนาการแต่งกายให้สะอาด สุภาพ และเรียบร้อย โดยคงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ และควรมีการจัดโครงการฝึกอบรมเสริมสร้างบุคลิกภาพในการนำเสนอเรื่องราวเพื่อสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวต่อไป

อภิปรายผล

การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพปราชญ์ชาวบ้านในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลร่องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ จากผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ความสามารถในระดับท้องถิ่น ซึ่งมีขอบเขตจำกัดในแต่ละท้องถิ่นที่ได้สืบทอดและเชื่อมโยงมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละท้องถิ่นเกิดจากการที่ชาวบ้านแสวงหาความรู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติ ทางสังคมที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการผลิตและวิถีชีวิตชาวบ้าน โดยมีผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้รู้ในชุมชน มีความสามารถ มีประสบการณ์ รวมทั้งเป็นผู้ที่พยายามหาทางเลือกใหม่

ให้กับชีวิต มุ่งสู่การพึ่งตนเองโดยตั้งต้นจากทุนรอบ ๆ ตัวที่มีอยู่ รวมถึงพยายามเรียนรู้ ฟันฟูความรู้ที่ตนเคยมี และเสาะหาความรู้ที่เคยมีอยู่ในชุมชนที่ตนอยู่ว่าจะสามารถนำความรู้ใดมาทำให้สามารถเลี้ยงชีพได้ มุ่งมั่นและใช้สติปัญญาแก้ปัญหาบนเส้นทางแห่งการพึ่งตนเอง นั่นคือ ประชาชนชาวบ้านทั้งนี้ในตำบลร่องวัวแดง ประชาชนชาวบ้านเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในด้านผู้นำของชุมชน ในด้านคติความเชื่อ หลักปฏิบัติ ด้านประเพณี พิธีกรรม ด้านการดำรงชีพ และโภชนาการพื้นบ้าน ด้านการดูแลสุขภาพพื้นบ้าน ด้านเทคโนโลยีพื้นบ้าน และด้านบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ สอดคล้องกับ นภาพรณ เนตรประดิษฐ์ และคณะ (2564: 47) ที่พบว่า ภูมิปัญญาของชาวบ้านในชุมชนเป็นสิ่งที่ชาวบ้านในชุมชนได้คิดแล้วนำมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน การแก้ไขปัญหา รวมถึงการสร้างขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิต จนสะสมเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านในชุมชน ซึ่งภูมิปัญญาของชาวบ้านในชุมชน สามารถจำแนกได้เป็น ภูมิปัญญาด้านศิลปะ ภูมิปัญญางานหัตถกรรม ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน ภูมิปัญญาด้านอาหาร ภูมิปัญญาด้านนาฏศิลป์ ดนตรี การแสดงพื้นบ้าน และภูมิปัญญาด้านพิธีกรรม ทั้งนี้ประชาชนชาวบ้านมีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากการบรรยาย บอกเล่าด้วยวาจา การสาธิต การปฏิบัติจริง การใช้สื่อเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง การถ่ายทอดผ่านการแสดงพื้นบ้าน และประเพณีในท้องถิ่น รวมถึงการบันทึกองค์ความรู้ไว้ในตำรา หรือสมุด ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นผลให้ตำบลร่องวัวแดง ยังคงความเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน ทรัพยากรมีความอุดมสมบูรณ์ เพราะมีการนำหลักการแนวคิด และวิถีชีวิตและภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้านมาประยุกต์ใช้ในการทำงานซึ่งสามารถนำไปใช้ปฏิบัติในระดับบุคคลและชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี โดยมีการนำเอาความรู้ความสามารถด้านต่าง ๆ ถ่ายทอดให้คนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย เพื่อนำความรู้เหล่านั้น มาใช้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมชุมชนท้องถิ่นให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับการดำรงชีพในปัจจุบัน สอดคล้องกับ นิเทศ สนั่นนารี และคณะ (2563: 277) ที่กล่าวว่าประชาชนชาวบ้านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยการเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมของชุมชน เป็นคลังความรู้ทางสังคม การถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชน การแก้ไขปัญหาด้วยภูมิปัญญา การสร้างนวัตกรรม และการสร้างเครือข่าย การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน อีกทั้งการรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาในการบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาสังคม และการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนในอนาคต สิ่งเหล่านี้สามารถส่งผลไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในตำบลร่องวัวแดงเนื่องด้วยวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่บอกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนจะทำให้ชุมชนสามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมโดยที่ยังคงอนุรักษ์วัฒนธรรมและประยุกต์ให้สอดคล้องกับยุคสมัย มีการสืบทอดสู่คนรุ่นหลังได้อย่างต่อเนื่อง อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาเป็นมรดกทางปัญญาที่ได้มีการสั่งสมและสืบทอด

จนถึงปัจจุบัน หากคนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญ ภูมิปัญญาที่อาจเกิดการสูญหายได้ตามกาลเวลา เพราะขาดการเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

กระบวนการมีส่วนร่วมภายในชุมชนเป็นสิ่งที่ชุมชนต้องให้ความสำคัญ เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะทำให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ Dodds, R. et al. (2018) ที่ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยกล่าวถึงปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนซึ่งปัจจัยความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวและการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้มีทักษะการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ทั้งนี้ชุมชนควรมีการสร้างกิจกรรมเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนมีการนำเอกลักษณ์ของชุมชนที่เกิดจากทรัพยากรหรือวัฒนธรรมของชุมชนมาสร้างกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ มนัสสินี บุญมีศรีสง่า และคณะ (2566) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่มีต่อตลาดนัดศรีลาในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการสร้างอัตลักษณ์การท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และยังสอดคล้องกับ Zapata, M. J. et al. (2011) ที่กล่าวว่า การจัดการชุมชนที่ดีเป็นปัจจัยความสำเร็จและความยั่งยืนของแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเริ่มต้นจากการที่คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมนั้น ๆ เนื่องจากมีการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน สินค้าทางการท่องเที่ยวเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของคนในชุมชนและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนในระยะยาว

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชน ทำให้เกิดการสืบค้น ถ่ายทอด และฟื้นฟูวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น ชุมชนมีการบริหารจัดการและร่วมกันกำหนดว่าวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอะไรบ้างที่ชุมชนพร้อมในการนำเสนอและสร้างการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน อีกทั้งการที่มีนักท่องเที่ยวสนใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น เป็นตัวกระตุ้นอีกทางหนึ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ และยังสามารถสร้างการมีส่วนร่วมให้กับนักท่องเที่ยวในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนอีกด้วย การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงถือเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชนโดยแท้ ทั้งยังเป็นสะพานเชื่อมระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตเข้าใจความต่างทางวัฒนธรรม สร้างความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น ก่อให้เกิดความสุขอย่างยั่งยืนในที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. เชนนโยบาย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลร้องวัวแดง และชมรมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำบลร้องวัวแดง ควรนำมากำหนดเป็นแนวนโยบายส่งเสริมให้คนในชุมชนจัดทำฐานข้อมูลปราชญ์ชาวบ้านร่วมกับเครือข่ายในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา วิถีชีวิตท้องถิ่น
2. เชนปฏิบัติการ ควรส่งเสริมให้ชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำท้องถิ่น วัด บ้าน และโรงเรียน มีส่วนร่วมในการจัดการอนุรักษ์ภูมิปัญญา วิถีชีวิตท้องถิ่น รวมถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนในชุมชนร้องวัวแดง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

จากข้อเสนอแนะของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรจะทำการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสร้างนวัตกรรมชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนในตำบลร้องวัวแดง รวมถึงบทบาทของปราชญ์ชาวบ้านในการฟื้นฟูภูมิปัญญาด้านการแพทย์พื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในตำบลร้องวัวแดง

เอกสารอ้างอิง

- ไกรสร มหาวรรณ. (7 กรกฎาคม 2564). สัมภาษณ์. กำนันตำบลร้องวัวแดง.
- ทรงกต แสงกันทะ. (12 กรกฎาคม 2564). สัมภาษณ์. ตัวแทนกลุ่มหนุ่มสาว หมู่ 7 ตำบลร้องวัวแดง.
- นภาพรรณ เนตรประดิษฐ์ และคณะ. (2564). รูปแบบกิจกรรมพื้นบ้านแบบมีส่วนร่วมของชุมชนคนลำปางเพื่ออนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมผ่านวิถีการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: บ้านสบสัน.
- วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 7(2) พฤษภาคม-สิงหาคม 2564: 47-63.
- นิเทศ สนั่นนารี และคณะ. (2563). โสเหล่เสวนา: บทบาทปราชญ์ชาวบ้านในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้มแข็งชุมชน. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, 7(4) ตุลาคม-ธันวาคม: 265-282.
- พจนา สวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- พระครูพิศาลเจติยารักษ์. (2 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์. เจ้าอาวาสวัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง.
- พระครูวิมลญาณประยุต (ดร). (25 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์. เจ้าอาวาสวัดร้องวัวแดง เจ้าคณะอำเภอสันกำแพง.
- มนัสสินี บุญมีศรีสง่า และคณะ. (2556). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทย ที่มีต่อตลาดนัดศิลปะในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. Veridian E-Journal, SU กลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 6(1): 648-660.

- รุจิรา พลแพงขวา และคณะ. (2561). การพัฒนาบุคลากรด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ
ในจังหวัดอุดรธานีเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน. วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย,
8(1): 10-17.
- วีระพล ทองมา. (2559). การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT)
สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในเขตที่ดินป่าไม้. ค้นเมื่อวันที่ 12 ธันวาคม
2563, จาก www.dnp.go.th/fca16/file/i49xy4ghqzsh3j1.doc
- สมบูรณ์ ฟองนวล. (2 กรกฎาคม 2564). สัมภาษณ์. ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดร่องวัวแดงศรีจันทร์
วิทยาการ ตำบลร่องวัวแดง.
- สินธุ์ สโรบล. (2546). การท่องเที่ยวโดยชุมชนแนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. โครงการ
ประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวและชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.).
- อรพิน ปิยะสกุลเกียรติ และคณะ. (2561). บทบาทของปราชญ์ชาวบ้านในการจัดการตนเองของ
ชุมชน. วารสารเกษมบัณฑิต, 19(ฉบับพิเศษ) มีนาคม 2561: 218-230.
- อรลัชชา ศิวรักษ์ และคณะ. (2559). คู่มือสำหรับฝึกอบรมชุมชนท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: กรม
ท่องเที่ยว. วนิดาการพิมพ์.
- อากร ต้อยแสง. (5 มิถุนายน 2564). สัมภาษณ์. ประธานกลุ่มน้ำพริกตาแดง หมู่ 2 ตำบลร่องวัวแดง.
- อุรา พิศแสง. (10 มิถุนายน 2564). สัมภาษณ์. ประธานชมรมสตรีแม่บ้านหมู่ 7 ตำบลร่องวัวแดง.
- โอฬาร อินทนนท์. (2564). (2 กรกฎาคม 2564). สัมภาษณ์. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 ตำบลร่องวัวแดง.
- Dodds, R., Ali, A. & Galaski, K. (2018). *Mobilizing knowledge: determining key elements
for success and pitfalls in developing community-based tourism. Current
Issues in Tourism*, 21(13): 1547-1568.
- Zapata, M. J., Hall, C. M., Lindo, P. & Vanderschaeghe, M. (2011). *Can community-
based tourism contribute to development and poverty alleviation? Lessons
from Nicaragua. Current Issues in Tourism*, 14(8): 725-749.